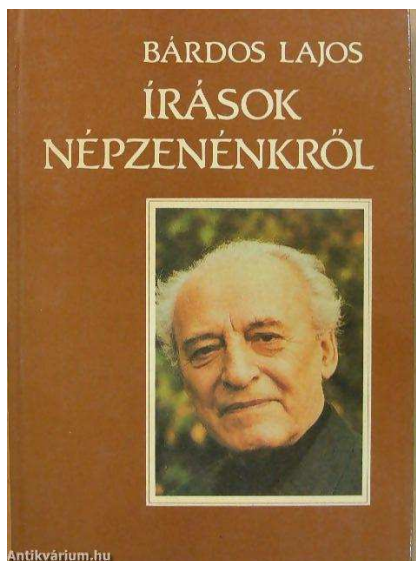

„VALAMI NAGYON TISZTA, FRISS LEVEGŐ...”¹
A népzene megjelenése Bárdos Lajos zenei elemző írásaiban

Bárdos Lajos (1899-1986) munkásságának jelentős része kapcsolódik a magyar népzenehez. Vonatkozik ez műveire, de ismeretterjesztő és tudományos írásaira is. Születésének 120. évfordulójához közeledve írásomban ezeket a gyökereket tárom fel. Azt vizsgálom, hogyan érvényesül, mi módon jelenik meg ebben a hatalmas életműben a magyar népdal. Segítségemre van az a tény, hogy bár Bárdost személyesen nem ismertem, de kedves kollégájának, egykori tanítványának, Nagy Olivér zeneszerzőnek tanítványa lehettem.

Bárdost Harmat Artúr, a kor kiváló egyházzenesze hívta annak idején a Zeneakadémiára tanítani. Jóval később ugyanezt tette Bárdos Nagy Olivérrel. Az orosz frontot is megjárt, kitűnő humorát soha el nem veszített tanár már a cserkészetből ismerte Bárdost. Majd gimnáziumi tanítványa lett, ahol az énekórákon Bárdos „elemezve tanította a népdalokat”. Nagy Bárdos útmutatása alapján végezte munkáját, nemcsak a népdalokat, de minden mást is elemeztünk. A zene lényegére figyeltünk. Bárdos alapján tanított minket a szolmizációs szótagokkal megnevezett modális hangsorokra, majd ezen túl a zeneelmélet rejtelmeire. Összhangzattani belső titkok virtuóz kibontása jellemezte óráit. A

---

¹ Mátyás János: „Hány színe van az életnek? Beszélgetések Bárdos Lajossal. Dokumentumok. Ikon Kiadó. 1966. 13.

főként Amerikában alkotó híres orosz zeneszerző nevét már akkor Stravinsky-nak ejtette, amikor mi még bőszen tanultuk a cirill betűket és a név végére illett volna a lágy j-t odatenni. (Hogy miért mondta ezt a Bárdos tanítvány, csak később tudtam meg, amikor elolvastam Bárdos írását ezzel kapcsolatosan: „A zeneszerző 1909 óta Nyugaton él, és neve *mindig latin betűkkel* jelent és jelenik meg: STRAVINSKY.”²)

Elragadtatással mesélt Nagy Olivér arról a Zsoltárszimfónia előadásról, melynek magyarországi bemutatóján ő maga is részt vett, Bárdos vezénylete alatt. Az sem volt ritka, ha – szintén Bárdoshoz hasonlóan – némi malíciával szólt oda a háta mögé, az általa diktált összhangzattan példát játszó diáknak: *tegye a jobb keze hüvelykujját egy centivel balra...* „Muzsikáljunk énekelve!”³ – emlékezik vissza Nagy Olivér mesterének legfontosabb tanácsára.

Bárdosnak jó néhány tanítványával beszélgettem.⁴ Valamennyien a *tanár-faragó* megszállottat látták benne, aki mindent megtett azért, hogy a zenetanulás ne gyötrelm, hanem öröm és élvezet legyen. Ilyen emlékeket hallottam: *Bartalus Ilona* zenetanár, televíziós szerkesztő: „Bárdos az ihlet és logika nagy ötvözője, tanári példakép. Ő a tanárok tanára és a pontosság szobra volt. Bármilyen középszerűek vagy készületlenek voltunk, hatalmas tudásával „leszállt” közénk és szórta ránk zseniális felfedezéseit. Rengeteget tanultunk tőle.”

Erdei Péter karnagy, egyetemi tanár: „Ő az első perctől kezdve tanárt akart faragni belőlünk. A zeneelmélet órákat úgy építette fel, hogy az óra elején az osztályból 3-an 4-en az előző óra anyagából kiselőadásszerűen a többieknek referáltak, gyakorlatilag tanítottak. Micsoda fantasztikus gondolat! Megtanított egy új zeneelméleti jelenséget, azt mi hazavittük, elmélyítettük, és a következő órán néhány kiválasztott diák beszámolt róla.”

Mohayné Katanics Mária karnagy: „Werner Alajos, Lojzi atya, gregoriánt tanított az egyházzenei szakon, reverendában járt, hosszú fehér haja volt. Ő volt a Lélek a magunk között Szentháromságnak nevezett társulatban, ahol Harmath Artúr volt az Atya és Bárdos a Fiú.”

---

² Bárdos Lajos (a továbbiakban BL): *Morgolódások (X.) = Az ének-zene tanítása.* 1979/6. 253.

³ Nagy Olivér: portré-vázlat Bárdos Lajosról. = BL emlékkonferencia. 1996. XI. 16. Szerk.: Pócsonyi Mária. Közreadja: BL Társaság. 1997. 30.

⁴ Fehér Anikó: *Muzsika a katedrán.* LFZE Budapest 2011

Papp Károlyné Papp Zsuzsa karnagy, zenetanár: „Emlékszem, egyszer egy népdalt elemeztünk. A hangsorhoz érve megkérdeztem, miért nem re- pentaton? Erre akkor nem válaszolt, de a következő órákon mindig elém tett néhány különleges hangsorú népdalt és választ várt a hangsorokra vonatkozóan. Látta, hogy ez engem foglalkoztat és ezzel az érdeklődésemnek megfelelően irányt szabott.”

Sebestyénné Farkas Ilona karnagy, zenetanár: „A Mátyás-templom kórusának, amelyet Bárdos Lajos vezetett, tizenöt évig tagja voltam. Bárdos mindig azt énekelte nekem, évődve: Farkas Ilka bő szoknyája...”

Sapszon Ferenc karnagy: „Egyszer egy... nehéz pillanatban véletlenül találkoztam Bárdossal, valahol a Metróban. Kérdezte, hogy vagyok, mire elmondtam, milyen események vannak körülöttem. Ekkor átölelt és mondott néhány felejthetetlen szót: *Tudod, volt olyan időszak, amikor ezt a „BL”-t el akarták távolítani a köztudatból. A rádióban letörölték az összes felvételemet, összefogtak ellenem. Arra gondold mindig, hogy ezekről, akik téged bántanak már rég senki nem fog tudni semmit, amikor téged ismerni fognak. Úgyhogy mindent csinálj nyugodtan ugyanúgy, mint eddig.*”

Tillai Aurél karnagy: „És mennyi játékos mozdulat! Amikor megmutatta, hogyan szalad pipiskedve ángyi a Szeged felől-ben a hatalmas léptű bácsi elől! Vagy a Patkóéknál codájában milyen az a fitymáló vállrándítás, hogyan lopakodik a bíró kutyája a zsíros gombóc felé, majd sivalkodva menekül a Magos a rutafában, milyen is a félrevágott virágos kalap, a rátarti leány, vagy a könyörgés halálfélelemben a Libera me -ben.

Mennyi szójáték, tréfa, csattanós poén színesítette ezeket a különben nagy koncentrációt igénylő próbákat, amelyeken persze rengeteget tanultunk tőle: kifejezés és kiemelés, fokozás, gyorsítás, csúcspont, kontrasztok, ívek, árnyalatok. De mindig a tartalom szolgálatában.”

Thész Gabriella karnagy: „Szerette a gyerekeket és szerette a zenét. Így a gyerekek is megszerették őt, és őrajta keresztül a zenét. Ez a Bárdos tanár úr féle bűvös háromszög lényege.”

Kocsárné Herboly Ildikó karnagy, zenetanár: „Bárdos tudása lenyűgözött. A házi feladatainkat fordítva, fejjel lefelé olvasta. Akkor azt hittük, ez micsoda nagy tudás, de amikor én magam is már tizenöt éve tanítottam a főiskolán, ugyanígy csináltam. Teljesen meg lehet ezt tanulni, még a C-kulcsokban való olvasást is. Kétszólamú ellenpontot is ellenőriztem visszafelé olvasva... Bárdos humora feledhetetlen volt. Amikor mondott egy faviccet, mert ezeket nagyon szerette, akkor úgy tett, mintha be akarna bújni a tábla mögé... Mi olyan szerencsések voltunk, hogy négy éven át hozzá jártunk, láttuk azt a csodálatos koncepciót, amivel tanított, amit aztán mindannyian tovább vittünk. Mindent számon kért, nem volt improvizálás, rendben és terv szerint halad a munka.”

Bárdos Lajos ősei a Borsod megyei Lénárddarócon éltek, a név a faluban igen elterjedt. Bárdos nemcsak egy kis kötetnyi népdalt ajánlott a falu népének, de személyesen is segítette őket, részt vett a település kulturális eseményein. Egy ilyenre emlékezve írja a krónikás:„... ekkor avatták fel a kopjafa szomszédságában lévő római katolikus templom falán elhelyezett emléktáblát, amely egy másik Bárdos nevű személynek, a Bárdos-családok Deák ágából származó, 1898. évi budapesti születésű Lajosnak állít emléket. Bárdos Lajos zeneszerzői, karnagy, zenetörténeti és -tanári munkásságával öregbítette a Bárdos-családok hírnevét. 1947-ben részt vett az akkor első alkalommal rendezett lénárddaróci ünnepségen, és vezényelte a Bárdos nevékből álló 60 tagú kórust, majd az esti nótázáskor a daróci dalokból lejegyzett néhányat. Az ünnepi ebéd elfogyasztása után kultúrműsor szórakoztatta a résztvevőket, majd este vidám táncmulatság zárta a nagy napot.”⁵

Bárdos Lajos 10 éves korában kezdett el hegedülni, kötelességszerűen, követve a szülői parancsot. 17 évesen jószerivel egy véletlennek köszönhetően ejti rabul a kamaramuzsikálás, hamarosan brácsázni is megtanul. Megérinti a zene hatalma. Ezzel a mélyvonós hangszerrel jelentkezik a zeneakadémiára, de mivel ott abban az időben ilyen tanszak még nem volt, nem vették fel. Egy év komoly tanulás után 1920-ban bekerül Siklós Albert zeneszerzés osztályába, majd hamarosan Kodálynál tanul. Abba a híres 13 tagú osztályba kerül, amelynek tagjairól diplomakonzertjük után maga a mester így írt: „Ezer éve Európához tartozunk. Ha nem akarjuk, hogy ezt kétségbe vonják – ami pedig nagyon is

---

⁵ Széplaki Kálmán: Lénárddaróc a Bárdosok faluja. = Barcikai História 11. évfolyam 2000. évi 1. (18.) szám. <http://epa.oszk.hu/00500/00552/00004/lenard.htm>

gyakran megtörténik –, magunkévá kell tennünk minden idők leggazdagabb örökségét, a nyugat-európai zenei hagyomány minden értékét...

A vetés növekszik. Az önök konzervativizmusával, mely a korlátolt német kisvárosé vagy a nemzetközi banalitásé, egy világkultúrán nőtt magyar konzervativizmust szegezek szembe. Mi a magunk lábán akarunk állni, az egész világ kultúrájából azt akarjuk felszívni, ami minket táplál, erősít. Amiből megtanuljuk a magunk lényegét minél teljesebben kifejezni. Nem akarunk többé zenei gyarmat lenni. Se német, se más. Megvan nekünk a magunk mondanivalója, a világ kezd már ránk figyelni.

A magyar zenét nem mi találtuk ki. Megvan az már ezer éve vagy még régebben. Mi csak tovább akarjuk őrizni a régi kincset, és ha olykor megadatik nekünk, gyarapítani.

Bizalommal tekintek a jövőbe. Egyre több munkatársunk nő fel ehhez a dicső műhöz, hogy zenében is megértsék és valóra váltsák nagyjaink jelszavát: magyarság és világkultúra.”⁶

Bárdos szinte ugyanezt tette 17 évvel később lapja, a Magyar Kórus nyári számában. *Tíz új karnagy* című írásában a közönség jóindulatába ajánlja frissen végzett tanítványait a Zeneművészeti Főiskola egyházkarnagy-képzőjéről. Antal György, Cser Gusztáv, Pallos Béla és mások (szigorúan betűrendben) kapnak olyan indítást, amilyent annak idején ő Kodálytól. Bárdos így kezdi a később személyre szabott ismertetést: „A Zeneművészeti Főiskola évzáró ünnepélyén tíz egyházkarnagy oklevél került kiosztásra. Tíz új munkás áll munkába, tíz lelkes és fölkészült ifjú misszionárius indul el, hogy hirdesse az eszmét.”⁷

Kodálynál tanulni egyenlő volt a népzenevel való végérvényes, örök életre szóló megfertőzöttséggel. Kodály nem szavakkal, hanem egész élete, munkássága példájával vezette növendékeit a népzene virágos mezejére, hogy aztán maguk már úgy boldoguljanak, ahogyan szeretnének. Bárdos és a népzene kapcsolatát nemcsak ez, hanem a cserkészethez való kötődése is erősítette.

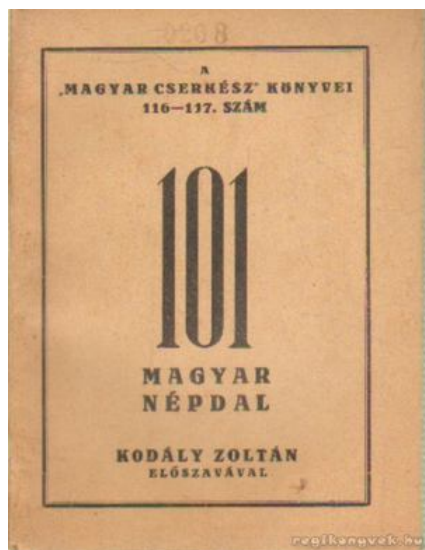
13 évesen lépett a cserkészlet kötelékébe az I. kerületi Magyar Királyi Állami Főgimnázium (később Verbőczy, majd Petőfi Gimnázium) csapatába. Már az első év végén táborot szerveztek, ahol énekeltek, elsősorban népdalokat. Bárdos

---

⁶ Kodály Zoltán: Tizenhárom fiatal muzsikus. 1925. = Visszatekintés III. Közr.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1989. 444-451.

⁷ BL: Tíz új karnagy. = Magyar Kórus 1942 nyár 874-875.

Lajos a család éneklések mellett itt ismerte meg a népdalt. „... az országban a hetes számú cserkészcsapat fiú-férfi vegyeskara énekelt először népdalt” – emlékezik vissza egy kései interjújában.⁸ Gyakran átírt szöveggel, afféle „megcserkészített” népdalokat énekeltek. Hamarosan ő lett a Magyar Cserkészszövetség zenei vezetője és az ő szerkesztésében jelent meg a számtalan kiadást megért Magyar Cserkész daloskönyve, benne a legszebb magyar népdalokkal.

A ma már ikonikusnak számító 101 magyar népdal c. zsebben elférő kis gyűjteményét 1928-ban adta ki. A könyvecskét átnézte és előszóval ellátta Kodály Zoltán. A szerkesztésben közreműködött Karácsony Sándor és Mathia Károly. Népszerűségét jól példázza, hogy 1945-ben a 7. kiadását érte meg. Összesen 35.000 példány fogyott el belőle.⁹ „Az anyag megcsinálta a maga útját, úgyhogy jó pár év múlva, 28-ban, megjelent a 101 magyar népdal kis daloskönyvecskéje, ami 7 kiadást ért meg sok tízezer példányban.

Nem én állapítottam meg, hanem Szabolcsi és mások, hogy ez teremtette meg az országban a városi ifjúság körében is és azon keresztül azután a felnőttek körében is a népdaléneklést”¹⁰ – nyilatkozta később Bárdos.

⁸ Mátyás János: „Hány színe van az életnek? Beszélgetések BL-sal. Dokumentumok. Ikon Kiadó. 1966. 52.

⁹ Magyar cserkész daloskönyve. Szerk.: Falvy Zoltán. FAM Zenei Kiadó. Budapest. 1992.

¹⁰ Biller István: Tanár Úr. Beszélgetés BL-sal. IV/3. = Parlando. 1985. 3. 13.

Kodály az utolsó (akkor ezt még nem tudhatták!) kiadáshoz írta az előszavát: „Mikor először kezdtek szemembe tűnni erdőn-hegyen a barnainges csapatok, sokszor elgondoltam: mindenben rosszabb a mai diák élete, mint a mienk volt, de ezért az egyért érdemes volna cserélni vele” – Kodály rámutat a magyar népdal erejére és fontosságára is – „A magyar nyelv csak itt, ezekben a dallamokban éli a maga életét. Együtt támadt, vagy régen összeszokott dallam és szöveg: egymás szépségét és erejét fokozza. A romlásnak indult magyar nyelvérzék új erőre kap a velük való foglalkozástól.”¹¹

Bárdos tanácsokat ad az énekvezetőknek a dalok megfelelő egymáshoz illesztéséhez, a tempók megfelelő kiválasztásához. Karácsony Sándor pedig a függelékben ír a cserkészdal és az igazi, veretes magyar népdal közötti különbségről, megfelelő arányra int a két műfaj között. Népi dallamra énekelhető cserkészsövegeket („cserkésztítés”) is közöl a kis könyv. A dalok sorrendbe állításánál elsősorban az egymás után való énekelhetőségre ügyelt Bárdos. A kis könyv éneklésre való, ráadásul zsebben elfér.

E kötet mintájára indult meg az ún. virágos sorozat, amelynek darabjaiban ehhez hasonló mennyiségű dalt tartalmaznak, és címüket egy-egy virágról kapták. 1952-ben látott napvilágot a Gyöngyvirág c. összeállítás, majd 57-ben a Százszorszép, Bárdos szerkesztésében. A Gyöngyvirágot Bárdos „lénárddaróci atyjafiainak” ajánlja. A kötet tartalmaz is 3 daróci dallamot, Bárdos gyűjtéséből. Ennek előszava is gyakorlati: szintén előadási, műsorba emelési javaslatokkal látja el az olvasót. A Százszorszép c. kötet Kodály gyűjtéséből ad egy csokrot. „A sok vihartól romlásnak indult nemzet újjáépítéséhez a népzene hatalmas sarokkő. Mert a nép dala életet hirdet, el nem múló életet”¹² – fejezi be később is sokszor idézett előszavát a Mester. Bárdos kapcsolata a népdallal katona korában csak erősödött.

---

¹¹ 101 magyar népdal. szerk.: BL. Magyar Cserkészsövetség. Budapest. 1929.

¹² Százszorszép. 100 magyar népdal. Közr.: BL. Zeneműkiadó Vállalat. Budapest. 1957.

A népzene tanítását alapvető feladatnak tartotta, mégsem érezte, hogy ennek természetesnek kell lennie. „Ma az a furcsa helyzet van, hogy kötelező lett a régebben tiltott anyag, a magyar népdal. Mit tegyen a tanító, ha el akarja érni, hogy tanítványai megszeressék a népdalt? Egy pedagógusnak nem lehet ennél fontosabb feladata, - mert ha eléri, akkor egy életre az övék marad. Nem az adatok tanítása és mindenféle memoriterek bevágása a fontos, hanem az, hogy megszerettesse a tárgyát. Most ötezer pedagógusnak azt a varázslatot kellene csinálnia, hogy azt, ami kötelező tanítani, úgy tanítsa, mintha még mindig tilos lenne” – mondta egy interjúban.¹³ Ez a cinkosság, a tanítványokkal való örökös összekacsintás, élményszerűség jellemezte mindig is őt. Kollár Éva karnagy, egykori tanítványa visszaemlékezik speciális kifejezésekre, amelyekkel a népdalkórusok előadói utasításait helyettesítette. *Kihúzott nyakú, rátartí tánc, nem férek a bőrömbbe, 2-2 cm-t jobbra és balra a csípőcsonttal a széken!*¹⁴ és más, hasonló kifejezésekkel élt, hogy valóban életszerűvé, valóban élővé tegye a népdalt.

Karnagyi pályafutását akadémista korában kezdi, egy cserkészcsapat fiú-férfi vegyeskarának megszervezésével és vezetésével. Egyre több kórusművet írt, amelyek lassanként a népdalfeldolgozások irányába mentek. Nemcsak Kodály, de Lajtha László is hatással van rá: „Örök hálával tartozom Lajtha László emlékének, aki sok mindenben segített, mint fiatal kollégát, 28-29-30-ban ő volt a Rádióban a Népzenei Osztálynak, vagy talán az egész Komolyzenei Osztálynak a vezetője. Az ő hallatlan gerincességéhez tartozik, hogy ez alatt az

¹³ idézi: Daróci Bárdos Tamás: Életet a népzene-tanításba! = Bárdos Lajos emlékkonferencia. 1996. XI. 16. szerk. Póczy Mária. Közreadja: BL Társaság. 1997. 45.

¹⁴ Kollár Éva: Előadói utasítások néhány Bárdos műhöz. = Póczy i. m. 87.

idő alatt egyetlen egy Lajtha mű sem hangzott el a Rádióban, bár ő volt a főparancsnok, vagy éppen ezért. Kurucos, kemény, igaz ember volt. Viszont engem rávett, hogy bizonyos rendszerességgel tartsunk Népdal-félórákat. Akkor készültek az első népdalkórusok, minél egyszerűbb, könnyebb, a rádiózó nagyközönség által is megérthető stílusban, és ott aztán hónapról-hónapra egy kis csokorral bemutattunk ilyen új műveket.”¹⁵ Bárdos kb. 40 vegyeskari és 30 egyneműkari népdalfeldolgozást készített, ezek mindegyikében több népdal is szerepel.

Ha Bárdos zenéről, zeneelméletről szóló írásait egyetlen szóval kellene jellemezni, akkor az (a tudományos felkészültségen, pontosságon és zeneiségen kívül) ez lehet: gyakorlatiasság. Soha nem beszél a levegőbe, mindennek haszna van. Haszna a karvezető, a kórusénekes, a tanár, a zenetudós számára. Gyakorlati értelme és jelentősége van minden megállapításának. És nem áll időnként kérdőjellel, avagy humorral befejezni egy-egy eszmefuttatást. Írásai végén szinte minden esetben – ahogyan egy jó tanár teszi ezt az óra végén - összegzést ad, amely akár önmagában is megállná a helyét. Nem ritka a természettel való összevetés sem, hiszen a zene ugyanúgy a természet része, mint az ember. „...a természetes-ösztönös melodika az akusztikus kvintrokonság és a beszédszerű félhang közelség – vagyis a természet és Ember – közös művének bizonyul. És lehet-e másképp?...” – szól a természetes hangrendszerekről szóló írásában¹⁶.

A Bárdos tanulmányait bemutató kötetek mindegyike tematikus sorrendben közli a cikkeket, eszmefuttatásokat. Nem véletlen ez, hiszen a mérnöki gondolkodás, a tiszta logika mindig is jelen volt minden megnyilvánulásában – a virtuóz és verbeli zeneiség mellett. A népzeneiről alkotott nézeteit most én is így rendezem.

Ritmus

„... a magyart meg lehet tanítani helyesen, ritmusban énekelni. Csak ehhez tanító kell - aki érti a dolgát.”¹⁷ A Magyar Kórus-ban megjelent eszmefuttatása

¹⁵ Biller István: Tanár Úr. Beszélgetés BL-sal. IV/4. = Parlando. 1985. 4. 13.

¹⁶ BL: Természetes hangrendszerek. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 89.

¹⁷ BL: Ritmust, több ritmust! = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 41.

nem ígér többet, mint amit a cím mond: Ritmust, több ritmust! A pontosságra hívja fel a figyelmet, azt kéri, hogy minden legyen az, aminek lennie kell, a negyed érték pontosan egy negyed. Bartók népzenei ihletésű vagy népzenei feldolgozó műveit elemezve rámutat a jellegzetes ritmus-irányokra, s azokat képletesen, láttatóan és nagyon találóan nevezi el: *lépő négyes*, *pergő négyes*, majd jön a *lengyel négyes*, a *mazurka ritmus*, a *choriambus*, és a *zárónégyes*. Az alkalmazkodó ritmusokat is hasonlóan: *lassanmenőnek*, *lassanlejtinek*, *szökő-lépőnek*, *futó-szökőnek*, *szökő-lejtinek*, *lejtvelépőnek*, *lengedezőnek* nevezi.¹⁸ Ha csak a nyelvi leleményt, a magyar nyelv bravúrajait figyeljük meg ezekben a kifejezésekben, máris sokat tanulunk. Másik írásában a *haemiola* nevű zenei jelenségről ír úgy, hogy ez a szó meg sem jelenik benne, nehogy bárkit is elriasszon. Ám pontosan értjük, miről is van szó.¹⁹

Az Ének-zene tanítása c. pedagógiai lapban rendszeresen közölt – gyakran igen kis terjedelmű – írásokat bizonyos zenei jelenségek értelmezéséről. Szóvá tette pl. a *tempo giusto* előadási utasítás pontos jelentését. Rávilágít, hogy ez nem gyorsaságot jelent, azaz nem tempó-jel.²⁰ Szemléletesen mutatja be a *szinkópát*, mint ritmus képletet, még versikét is farag hozzá, hogy a tanárnak könnyebb legyen a dolga, de szól a pontos kottairás fontosságáról és a helyes metronómszámokról is.

Melódia

Egyik írásában²¹ hiányolja a *dallamtant* mint zeneakadémiai tárgyat. Fontosnak tartja, hogy tanuljon erről is a zenész növendék, ráadásul a legtermészetesebb közegből, a népzeneből kiindulva. Ír az általa *csak-finálisz*-nak nevezett jelenségről, azaz arról, hogy a népzeneben a záró hang gyakran nem azonos az előkészített tonalitással. Kimutatja ezt a jelenséget nagy zeneszerzőink munkájában is.

Természetes hangrendszerekről ír, amikor mindent a harmadik felharmonikusból, azaz a tiszta kvinttből vezet le. Ez az első olyan hangköz a

¹⁸ BL: Népi ritmusok Bartók műzenéjében. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 9-32.

¹⁹ BL: Van-e kétféle hatnegyedes ütem? = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 49-52.

²⁰ Giusto. ÉZT. 1978/1.= Elemző írások a zenéről. I. Szerk.: Mohay Miklós. Cherokee. 1994. 13.

²¹ BL: Csak-finálisz. Parlando 1980/9-12 = ua. 137.

felhangsorban, amely *más*, azaz nem azonos az első hanggal. Ezen keresztül vezeti le a pentatóniát, felhagyva a gyakori *hiányzik belőle a kisszekund* elképzeléssel. Mindent a természetből következtet: a pentaton hangsor nem más, mint kvintek egymásutánja: dó szó re lá mi. És ha a tetejére (az elejére) és az aljára (a végére) teszünk egy-egy kvintet, máris a diatóniánál, a természetes hétfokú skálánál vagyunk. De ugyanilyen logikával vezeti le a népzében nagyon gyakori hatfokú, hexachord skálát is.²² Nem véletlen, hogy ezek a hangsorok a leggyakoribbak a magyar gyermekjátékdalokban, Kodály is utalt erre korábban. Bárdos Bach fúgatómáira is rávetíti ezt a jelenséget. De elmegy egészen az *ultradiatóniáig*, azaz a tíz- sőt tizenegyfokúságig is, szinte hihetetlen, de magyar népdalpéldákkal illusztrálja mondanivalóját. A másik véglet, az *infrapentatónia* is sorra kerül, más népek dalaival és gregorián példákkal magyarázza el az ötfokúságot el nem érő hangsorokat, melyek gyermekdalainknak is jellemzői.

Példákat hoz olyan magyar gyermekdalokból, amelyekben a dallam a pentaton hangsor törzsét írja le szó-tól re-ig. Majd egy komoly matematikai gondolatsor felvázolása után teszi fel a kérdést: *Miféle rejtelmes erő hatására hanyatlík oly sok dó-re-mi, vagy dó-re-mi-szó dallam vége lá-ra? Hiszen a dallamban sokszor egyáltalán nem is szerepel ez a hang a finálisz előtt.*²³

Varázslatosan ír Bartók honvagy dallamáról, a Concerto IV. tételének fő motívumáról. Számos magyar népdal példáján keresztül fejti ki és elemzi a leggyakrabban operett-dallamhoz hasonlított melódiát. Ő népdalokkal talál benne párhuzamot. De a lényeg: „Hallgassuk meg, mit üzen Bartók dallama? Üzeni az alkotó erőnek minden földi bajt legyőző erejét, üzeni egy mélységesen magyar, egyben világrangú zeneköltő szavát, üzeni a távolból a honvagy sajnó fájdalmát.”²⁴ És ismét a zene, muzsika lényege a legfontosabb.

---

²² BL: Természetes hangrendszerek. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 57.

²³ BL: Természetes hangrendszerek. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 83.

²⁴ BL: Bartók honvagy-dallama. Parlando 1981/3.= Elemző írások a zenéről. I. Szerk.: Mohay Miklós. Cherokee. 1994 195.

Megismertetve és megszerettetve magyar népzeneink alap hangsorait, humorral teli, kedves írásban magyarázza el, miért nincs szükség bizonyos nem magyaros, nem magyar eredetű dallamokra az egyházi népének gyűjteményekben.²⁵

Liszt muzsikáját több helyen is elemzi tanulmányaiban, de külön kötetben is.²⁶ A hangsorokat vizsgáló írásában mintegy tizenhárom olyan hangsort mutat meg Liszt zenéjében, amelyeknek alapja valamely, a magyar népzenehez köthető skála vagy skála-jelenség. Mint oly gyakran, a hangsorok zenei elemzésén túli emberi oldalt is vizsgálja: *Szenvedés = magyarság*. Nem magyar, latin vagy más szövegű műveiben, amikor fájdalom, szenvedés, pusztulás a téma, Liszt zenei hangja magyarra fordul. Mi más ez, mint teljes közösségvállalás a sokat szenvedett néppel?²⁷

Ő vezeti be a *heptatonia secunda*, majd később a *tertia* hangsor megnevezést, amely egy sajátos magyar hangrendszert és annak módusait jelenti. Hosszasan elemzi ezeket az írás elolvasása után természetesnek és ismertnek tartott jelenségeket, példák sorával illusztrálva. Pedig a mondanivaló nem könnyen emészthető. A „második hétfokúság” módusait jellegzetes nevekkel látja el:

melodikus moll (lá szi fi mi re dó ti lá)

nápolyi dór (mi fá szó lá ti di ré mi)

bő-kvintes líd (fá szó lá ti di ré mi fá)

akusztikus skála (szó lá ti di ré mi fá szó)

pikardiai eol (lá ti di ré mi fá szó lá)

szűk-kvintes eol (ti di ré mi fá szó lá ti)

szűk kvartós lokriszi (di ré mi fá szó lá ti di)

A tőle megszokott kitűnő logikájával arra a következtetésre jut, hogy a *heptatonia secunda* magában foglalja a teljes pentatóniát és egy hang híján az egészhangú skálát. „Valódi bűvészműtávkönyv!” – ujjong – „A csak-tisztakvintes rendszert és a teljesen-tisztakvintnélkülit is. Ezeréves székely hagyományt – és Párizs legújabb vívmányait. Keletet és nyugatot, ős-múltat és jövőbe mutató jelent, „alfától omegáig”.” Az eszmefuttatás egészen messzire mutató,

²⁵ BL: Egy érzelmes hangköz. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 97.

²⁶ BL: Liszt Ferenc, a jövő zenésze. Akadémiai kiadó. 1976.

²⁷ BL: Liszt Ferenc „népi” hangsorai. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 126.

korunkban is előrevivő gondolattal zárul: „De vajon nem ez volt a nemzet minden nagyjának életműve: magyarnak lenni és európainak lenni egyszerre?...”²⁸

Nemcsak az autentikus – plagális hangterjedelem körüli vitát teszi helyre, de ugyanezen írásában bátor tanácsokat ad a népdalok hangsorának megnevezéséhez is.²⁹ Különbséget tesz pl. a *mixolid* és a *szó-mixolid*, a *frig* és a *mi-frig* hangsorok között. Utóbbiak a nagy ívet bejáró, kvartszext indításúak: Szegény vagyok, A csitári hegyek alatt. Érdeemes elgondolkodni ezen, nagy távlatokat nyithat. De különbséget tesz – az egyébként ugyanúgy hangzó *dór* és *lá-sor fi*-vel elnevezésű hangsorok között. Bizonyítja téziséit a mindkét módon történő szolmizáció bemutatásával. Igazat kell adnunk neki. De találó hangsor elnevezéseket is kreál. Ilyenek az *ungár*, a *kalindra*, a *kuruc*, a *kecskeméti*, az *indolid* skálák, amelyeknek nevét könnyű megjegyezni, csak egyszer kell elmélyedni a magyarázatban.

Harmónia

A magyar népzene alapvetően egyszólamú. Így innen példát nem vehetünk a többszólamúságra, legfeljebb a hangszeres zenékből. Bárdos Liszt zenéjét elemezve mutatja be a modális és a funkciós harmóniavilág jellegzetességeit, különbözőségeit. Nagy Olivér szerint a modális zeneelméletet csak tőle lehetett megtanulni, hiszen Bárdos mutatta ki, hogy ezek nemcsak a reneszánszra érvényesek, hanem későbbi korokra is. „És íme bebizonyosodik: az ó-épület építőkövei nemes, időálló anyagból készültek. Nem veszélyeztetik az újnak sem szerkezetét, sem tartósságát, de még stílusát sem.”³⁰

Nem népzenei az idézet, de kihagyhatatlan: Mozart G-dúr vonósnégyesének (KV453) középső tételét elemezve jut erre a megállapításra: „A turista kvintterazonként kapaszkodik föl a plagális meredeken d-mollból á-mollba, majd é-mollba, a mellékdominánsok autentikus „csákányát” mindenkor szilárdan belevágva a sziklafalba. De nem elég! Elhagyva a kirándulók otthonosabb övezetét, a diatónikus „növényzet-határt”, - elszántan tovább kapaszkodik. H-

²⁸ BL: Heptatonía secunda. = Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 373.

²⁹ BL: zenei műszavaink kérdéséhez. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 336.

³⁰ BL: Modális harmóniák Liszt műveiben. = BL: Harminc írás. Zeneműkiadó. 1969. 129.

moll, sőt fisz-moll... - és egy utolsó, még mindig nem fáradó lendülettel fent van a túra célpontján, a cisz-moll fennsíkon. Itt, e különös, ritka levegőjű, „holdfényes” tájon megpihen egy kissé a hegymászó..., hogy aztán a plató legmagasabb sziklájáról (Gisz-dúr hármas) megkezdődjék a lesiklás. Mennyivel gyorsabb lefelé, mint fölfelé volt!”³¹ Vajon hogyan is lehet nem vele menni? Ki az a zenét tanuló, aki nem keresi azonnal elő a tételt és figyel, majd tanulja meg az akkordsort?

Felhívja a figyelmet a magyar népdalok jellegzetes hangközlépéseire is. Meglátása szerint a 8., 5., 4. és 1. fokoknak van a legnagyobb jelentősége – akárcsak a klasszikus zenében. Az ok hasonló: *A fizika-fizika*³² – írja, utalva ismét a felhangsorban elsőként megjelenő hangokra.

Forma

Több írásában is kifejti, hogy bár két azonos dallamfél szólal meg az ún. kvint megfelelőést tartalmazó népdalokban öthangnyi magasságkülönbséggel, mégsem tekinthetjük ezeket a dallamrészeket azonosnak. Más ugyanis a funkciójuk, az egyik nyit, a másik zár. Az egy rendszerben való szolmizálást javasolja akkor is, amikor ebben az esetben a pentaton hangsortól „idegen” hangok, a ti és a fá is megjelennek. Bárdos elmagyarázza, hogy a pentatónia öt alaphangjából (lá szó mi re dó) álló hangsor mellett létezik *éles* és *tompa pentatónia* is, előző ti-vel, utóbbi fá-val egészíti ki a főhangokat. Mindeközben tanácsot ad a legkisebbeket tanító tanároknak is, akiknek a dó-váltás bizony segítségükre lehet a dallam szerkezetének könnyebb megértéséhez. Ezt mondja: „Amikor a tanítás során először fordulnak elő ilyen népdalok, alkalmazzuk – Kodály példáját követve – első lépésként a dó-váltást. Csak ne ez legyen a végső állomás.”³³

Példákkal illusztrált zenei írásainak egyikében állításának igazolásául végső érvként ezt írja: „Még mindig kételkedsz ó Nyájas Olvasó? Forduljunk tanúságtételért a leghivatottabb szakértőhöz.”³⁴ (Ti. Kodályhoz.) Ugyanakkor

---

³¹ BL: Természetes hangrendszerek. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 174.

³² BL: Pentatóniánk „csontváza”. = BL: Elemző írások a zenéről. I. Szerk.: Mohay Miklós. Cherokee. 1994. 62.

³³ BL: Kétrendszerűség. = BL: Írások a népzenei népről. Szerk.: Márkusné Natter-Nád Klára. Tankönyvkiadó. Budapest. 1988. 14.

³⁴ BL: Kétrendszerűség. = BL: Írások népzenei népről. Szerk.: Márkusné Natter-Nád Klára. Tankönyvkiadó. Budapest. 1988. 11.

bátran felhívja a figyelmet Kodály könyvének sajtóhibáira, de – korát meghaladva - magának a kodályi gondolkodásnak a korhoz való igazítására is. A kétrendszerűség tonális biztonságáról szóló írásának végén összefoglalásul azt javasolja, a két dallamfelet ne kezdjük azonos szolmizációs hanggal:

„- De hát Kodály tanár úr a bicinium-füzetekben is, máshol is alkalmazta a dó-váltást!

- Igaz. De ezek a gyakorlatok egy jó emberöltővel ezelőtt keletkeztek. Akkoriban igen fontos volt rámutatni mindarra, ami zenei anyanyelvünkben sajátosan más az addig ismertekkel szemben... Akkoriban ez volt a legjobb elindulás.”³⁵

Szokott humorával még ezt is hozzáteszi: „...ha egyáltalán muszáj mindig szolmizálni.” És szinte látjuk az összekacsintást szeretett diákjaival.

Az *arzis-tézis*, más szavakkal emelés-letevés, indítás-érkezés, nyitás-zárás jelenség a zene egyik alappillére. Számos kórusmű és klasszikus zenei példa mellett Bárdos megmutatja ezt a népdalokban is.³⁶ A zene *legmélyebb lényegéhez* tartozónak tartja a leggyakrabban kérdés-feleletként aposztrófált zenei jelenséget, és be is mutatja számos dallamrészletben. Rávilágít, hogy a kérdés, azaz a nyitás nem feltétlenül emelkedő dallamvonal és nem feltétlenül a fordítottja a válasz. Van tehát *ereszkező emelkedő* is. (A Röpülj páva, Két szál pünkösdrózsa kezdetű dalaink 2. sorában és még sokhelyütt.) Így jut el a zenei mondathoz, majd a periódushoz. És ehhez kapcsolja, ezzel magyarázza a magyar népdal egyik legfontosabb formai elemét, a kvintváltást, a kétrendszerűséget, azaz a tökéletes kvintválaszt. Az ilyen jelenséget hordozó népdalok első felét domináns magasságban lebegőnek tartja. (Megrakják a tüzet.)³⁷ Ez is egy olyan meglátás, amely szintén az ún. népzene és az ún. klasszikus zene közti láthatatlan, de meglévő falat kívánja lebontani, és utal arra, hogy zene csak egyféle van.

Bárdos köztudottan színtévesztő volt. Mégis a színeket hívja segítségül, amikor a kvint transzpozíció különböző fajtáit meghatározza. Ezekben a dalokban nemcsak a barokk fűgából ismert, a kifejezést onnan kölcsönzött reális-tonális

---

³⁵ BL: Kétrendszerűség. = BL: Írások népzenei témákról. Szerk.: Márkusné Natter-Nád Klára. Tankönyvkiadó. Budapest. 1988. 14.

³⁶ BL: Életet az énekbe! = BL: Harminc írás. 1929-1969. szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 196.

³⁷ BL: Életet az énekbe! = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 222.

válasz létezik, amelyre Kodály is felhívta a figyelmet, van még vikariáló (pentaton), valamint harmonikus és modális válasz is. Mindezeket népdal példákkal illusztrálva mutatja, nem lehet nem elfogadni meglátásait:

„a) reális válaszban szerkezet is, színezet is azonos marad;
b) tonális válaszban a szerkezet megváltozik (kvint-kvart csere);
c) pentaton (vikariáló) válaszban is változik a szerkezet, de úgy, hogy kvintre szext, kvartra terc felel. (Tí helyett dó, fa helyett mi jelenik meg.);
d) modális válaszban a szerkezet marad, de ennek színezete megváltozik, mintegy más módusban jelentkezik.”³⁸ Egy későbbi írásában ír még a harmonikus válaszról is, amely esetében „téma-részlet és felelet befoglalható egyazon elképzelt hármashangzatba.”³⁹ A már említett heptatonia secundát is színnek-színeknek tekinti: *...ennek a második hétfokúságnak a színei is hozzátartoznak Kodály zenei nyelvezetéhez.*⁴⁰

Az új stílusú magyar népdal egyszerűnek tűnő, ám rengeteg izgalmat rejtő szerkezetéről⁴¹ ezt állítja: Zár nyit – nyit zár: ez a négy sor zenei rendje. Példának a sokak által ismert Gerencséri utca kezdetű dalt állítja. Az első sor: zár, azaz megnyugtatóan végződik, az első fokon. A 2. sor nyit, még akkor is, ha csupán öt hanggal magasabban szól. A 3. sor ismét nyit, majd a 4. természetesen lezárja a teljes eddigi játékot. Nyugodtak lehetünk: megértettük a népdal szerkezetét.⁴² De kapunk példát a zár-zár-nyit-zár formára is: A jó lovas katonának kezdetű dallal.⁴³ Ha így magyaráz a tanár, a betűkkel jelölt sorok (ABBA, AABA stb.) életre kelnek, magyarázatot kapnak. További példákkal illusztrálva elemzi az új stílusú népdalt, minden formáját és minden jelenségét.⁴⁴

---

³⁸ BL: Kodály gyermekkarairól. = BL: Tíz újabb írás. Zeneműkiadó. 1974. 129-130.

³⁹ BL: Harmonikus válasz. = Írások népzeneiokról. Szerk.: Márkusné Natter-Nád Klára. Tankönyvkiadó. Budapest. 1988. 92.

⁴⁰ BL: Heptatonia secunda. = Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 464.

⁴¹ Visszatérő sorszerkezet, azaz az első és az utolsó sor azonos.

⁴² BL: Életet az énekbe! Adalékok az elemi formatanhoz a népdal és a periódus köréből. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 236.

⁴³ BL: Egy Bartók kórus tanulságai. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 307.

⁴⁴ BL: Mi az, hogy „B”? = BL: Írások népzeneiokról. Szerk.: Márkusné Natter-Nád Klára. Tankönyvkiadó. Budapest. 1988. 16.

Főiskolai jegyzetének már a címe is hívogató: *Életet az énekbe!* Formatan ez a javából, népzenei példákkal.⁴⁵ Népdalok és Bartók kórusmű részletek segítségével mutatja meg az arzis-tézis jelenséget különböző ritmus formákban, majd a zenei mondatot és az ezzel nem azonos periódust. A tanár és az apa személyisége bújik elő záró gondolatai bevezetéseképpen: *Mindez talán nagyon is bonyolultnak tűnhet!... Ne ijedjünk meg a feladattól.* És biztat, tanít, és tanít, biztat.

Prozódia, nyelv

Bárdos számára a magyar nyelv helyes használata mindig rendkívül fontos volt. Ő vezette be a Zeneakadémián többek között a zeneprozódia nevű tárgyat, ahol az elemzés módszerével figyelték meg a hallgatók a helyes, ill. helytelen szövegértelmezést a zeneművekben. Vicces, szórakoztató, de egyben elgondolkodtató példákkal, a tőle megszokott bárdosi humorral hívta fel a figyelmet korábbi művek problémáira. Ugyanakkor elmondja: a népzene prozódiaja alapvetően jó és természetes. De vannak kivételek: *Népzeneinktől nagyon sokat kell eltanulnunk, de mindent, válogatás nélkül nem.*⁴⁶ Hosszasan ír pl. a beszéd dallamáról. Egy nagyon egyszerű mondat: *Pál volt itt* frazeálási különbségeivel mutatja meg, a szöveg lejtése, dallamossága mennyi jelentésbéli variációt rejt.⁴⁷ Természetesen itt is népdalsorok elemzésével erősíti meg mondandóját.

Közismert Kodály gondolata a többféle e hangzó bevezetéséről. Bárdos erről még árnyaltabban ír. Mesterkéltnek tartja, ha pl. fővárosi kórusok tájnyelven adják elő a feldolgozott népdalokat.⁴⁸ Persze, ahogyan minden más, ez sem ilyen egyszerű. Példákkal mutatja meg, hogy vannak kivételek, vannak helyek és helyzetek, ahol maradhat egy-egy tájszó. Felhívja a fel a figyelmet arra a nyelvi

---

⁴⁵ BL: *Életet az énekbe!* Adalékok az elemi formatanhoz a népdal és a periódus köréből. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 196.

⁴⁶ BL: *Népdalritmus mindenáron?* = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 284.

⁴⁷ BL: *A beszéddallamról.* = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 285.

⁴⁸ BL: *Énekeljünk-e tájszólasban?* = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 319.

hibára, amelybe sokan belebotlanak: Nem biciniákat énekelünk, hanem biciniumokat.⁴⁹

Alapvető dologra hívja fel a figyelmet, amikor ezt írja a magyar népdalok előadásával kapcsolatban: „A szöveg ne legyen szolgája a dallamnak, hanem a dallam legyen segítőtársa a szövegnek. A minél szebb, minél mélyebben ható, gyönyörködtető közlésnek.”⁵⁰ Ismét a magyar népdal lényegére tapint: a szöveg határozza meg nemcsak a dallamépítést, de az előadásmódot is.

A tanár, a javító, a lektor

A népdal – népies dal körüli fogalomzavarra hívja fel a figyelmet egy írásában, az A csitári hegyek alatt kezdetű új stílusú népdalt elemzésével – a tőle megszokott pontos nagyvonalúsággal, a klasszikus zeneelméletben is használatos kifejezések segítségével.⁵¹ Megmutatja miért szebb, maradandóbb a népdal a másiknál.

Kodály műveiből vett idézeteken keresztül mutatja be a skálákat, kitér ezek megjelenésére a népzeneben is, de a különleges hangsorok ismertetésénél nem áll meg. Bemutatja ezeknek – kedvelt szavával – *transzlokált* változatait is. Így jutunk el pl. a Ta+Fi rendszerhez és a Re-dórhoz. A lá-sor di-vel hangsor nála pikardiai, avagy „féldunántúli”. Már korábban is említi, hogy a pikardiai eol tulajdonképpen lehetne a dunántúli tercként ismert olyan lá-sor, amelyben a dó és a szó hang meg van emelve egy kicsit. Ám itt a szó marad a helyén. (Megjegyzem, a dunántúli emelt tercű dallamok nagy részében is így van ez.) Bárdosnál ez a módusz tehát *féldunántúli*, és nem is jár messze az igazságtól.

Összefoglalás

Kodály mondta: „A népzenehez a legrövidebb út a zenei műveltségen át vezet.”⁵² Talán ez a mondat illusztrálja legjobban Bárdosnak a népzenehez való viszonyát is. Egyik írásában Kodályt idézi szabadon: „Kodály szava

---

⁴⁹ BL: Zenei műszavaink kérdéséhez. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 339.

⁵⁰ BL: Kétféle szóhangsúly énekeinkben (II). = Az ének-zene tanítása. 1982/3. 133.

⁵¹ BL: Mai magyar ének. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 330.

⁵² Kodály Zoltán: A magyar népzene. Zeneműkiadó. 1960. 67.

diákkorunkban: „A népzene nem áll olyan nagyon távol a műzenétől, mint sokan gondolják.”⁵³ Talán ez határozta meg, innen ered erőteljes zeneelméleti gondolkodásának rávetítése a népzene szerkezetére. Úgy elemzi a népdalokat, mint a szimfónia tételeket. És így látja meg bennük az általános zeneit. Mindeközben az emberi oldalról, a magyar népdalok mondanivalójáról sem feledkezik meg.

Bárdos számos kifejezést hozott be a köztudatba, amelyeket a zenetanítás azóta is használ. Csak néhány ezek közül: *vikariáló szext, éles és tompa pentatónia, nápolyi akkordok, feminin vagy mascuin zárlat*, vagy maga a *heptatonia secunda*, majd *tertia*. De a *modális hangsor* elnevezés is tőle származik. Láttató, jól érzékelhető kifejezések ezek. Gyakran ad szövevényes, bonyolult matematikai magyarázatot, de úgy, mint a kincskereső: olvasója kénytelen vele tartani és végiggondolni az egészet. Ha mégsem, ott az összefoglaló az írás végén, a lényeg abban is benne van, sokkal rövidebben. Kodály és Bartók dallamépítését mintegy sokadik magyar dialektusterületnek tekinti.⁵⁴ Dallamaikkal, zenei megoldásaikkal ugyanúgy példálózik, mint a magyar népdalokkal.

Bárdos a zenét nem magyarázza, hanem éli. Természetesnek és alapvető szükségletnek tartja a hallható kincset, a muzsikát. Magyarázatai a lényeghez, a zene lelkéhez mutatnak utat. Mit is ír a magyar népdalról Bárdos: *Nem a városok, úri szalónok, kávéházak pirosnadrágos magyarságú dalai ezek, hanem a föld népének évezredes kincsei. Sokkal gazdagabb annál, sokkal erősebb, változatosabb, művészebb, egyetemesebb.*⁵⁵ Bár a *föld népe*, a magyar parasztság mint társadalmi réteg ma nem létezik, a népdal sem természetes közegében és természetes módján él, üzenetének, örökségének megértéséhez, megfejtéséhez Bárdos tanulmányai nagy segítségünkre vannak. Bárdos szereti a tananyagot és szereti a tanítványait, mi szórakozva tanulhatunk.

---

⁵³ BL: Mi az, hogy „B”? = BL: Írások népzeneinkről. Szerk.: Márkusné Natter-Nád Klára. Tankönyvkiadó. Budapest. 1988. 17.

⁵⁴ Hasonlóan fogalmazott Páskándi Géza is a Találkozásom a népdallal c. rádióműsorban. Kossuth Rádió. 1987. (Műsorvezető: Fehér Anikó)

⁵⁵ BL: Mai magyar ének. = BL: Harminc írás. 1929-1969. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó. Budapest. 1969. 328.

Szerencsénkre még köztünk van jó néhány Bárdos tanítvány. Félő azonban, hogy velük együtt ez a tanári stílus, ez a módszertan is el fog tűnni. Írásommal erre is szeretném felhívni a figyelmet. Bárdos Lajos népdalt magyarázó féltő szeretete, megalapozott, több oldalról is alátámasztott okfejtései még mindig nincsenek a tanárok és a diákok előtt. Nemcsak a zeneoktatásban, de más területeken is tanulhatunk tőle.

A szerzőről

Fehér Anikó az MMA-MMKI tudományos munkatársa, népzenekutató, karvezető, zenei szakíró